
L'intérêt de ces documents découle de plusieurs considérations: 1. ils sont le fruit des investigations des observations, des informations de certaines personnalités et institutions officielles de l'Entente en Roumanie - la Légations de France à Jassy, le Service d'Informations du Deuxième Bureau de l'Etat-Major de l'armée française; 2. ils sont des documents officiels envoyés aux gouvernements alliés, datant de la période avril 1918 - janvier 1919; 3. ils reflètent, donc le degré d'information des facteurs de décision des Alliés sur la situation générale du territoire occupé; 4. ils permettent, par conséquent, la connaissance de certaines motivations de l'attitude de l'Entente à l'égard de la Roumanie dans cette période - là et pas moins de certains projets pour l'avenir.

O REUNIUNE DIPLOMATICĂ PRELUNGITĂ PE PLAIURI ARGEȘENE

Nicolae Petrescu

Reuniunea diplomatică menționată în titlu a reprezentat-o Conferința Micii Înțelegeri, desfășurată la București, între 9-11 mai 1925, care a constituit un eveniment important la acea dată.

Conferința, potrivit declarațiilor făcute presei de I.G. Duca, ministrul de externe al României "prezintă un mare interes european, considerând situația generală îngrijorătoare. Dacă marii aliați, arăta I.G. Duca, ar fi urmat o politică de strânsă colaborare între dâșii așa cum au făcut-o țările Micii Antante - atunci situația de azi nu mai era cum este și nici n-ar fi fost cu puțință recrudescența spiritului de revanșă în Germania și în Ungaria"¹.

Reuniunea Micii Înțelegeri la București venea cu adevărat într-o perioadă agitată și care aducea importante frământări în cadrul relațiilor internaționale promovate de Societatea Națiunilor.

Această situație avea drept cauze atât neînțelegerile dintre cele două mari puteri Anglia și Franța, cât și atitudinea revizionistă a Germaniei, Italiei și Ungariei nemulțumite de prevederile Conferinței de pace. Acestea se mai adăuga și pericolul pe care-l constituia Rusia Sovietică.

Raporturile anglo-franceze se depreciaseră ca urmare a Angliei, care văzând războiul terminat și Germania micșorată și slăbită se temea ca Franța să nu i ia locul pe continent având armata cea mai mare și cu dotare modernă, un potențial economic bogat și diferiți aliați². Din aceste motive Marea Britanie se întorsese la vechiul principiu al lordului Palmerston potrivit căruia Imperiul Britanic nu are nici dușmani și nici prieteni permanenți, ci doar interese permanente. Astfel Anglia a început să se dezintereseze nu numai de problemele Franței, dar și de cele ale întregii Europe, ea având ca preocupări importante datoriile interaliatate, reparațiile și crizele interne prin care a trecut. S-a ajuns în situația ca legăturile dintre Anglia și Franța să fie practic întrerupte, iar reluarea lor să se facă în anul 1924 în urma mediației întreprinse de Nicolae Titulescu pe lângă premierul francez Edouard Herriot la cererea pe care i-a făcut-o omologul britanic Ramsay Mac Donald diplomatului român.³

În cadrul politicii europene chestiunea securității colective a avut un rol primordial în perioada interbelică, dar și asupra ei cele două mari puteri au avut păreri diferite. Franța considera ca o condiție absolută în asigurarea păcii securitatea fără de care nu putea exista dezarmarea, în timp ce Anglia susținea că dezarmarea determină securitatea. Rezerva Angliei față de primordialitatea securității colective pornea de la tema că acordarea unor garanții Franței ar face-o prin aliații săi atotputernică pe continent, mai ales că Guvernul britanic nu agrea tratatele cu obligații precise. Din această cauză după eșecul tratatului de asistență mutuală din 1922 și protocolul de la Geneva din 1924 Franța va căuta realizarea

unor înțelegeri regionale. Inerția Angliei care nu era dispusă să garanteze granițele Cehoslovaciei sau Poloniei au determinat Franța să încheie tratatul de asistență mutuală cu Cehoslovacia la 25 ianuarie 1924. Actul a părut un pas pe calea izolării Germaniei, care a încercat să ajungă la o înțelegere cu Franța, mai ales că acesta evacuase Ruhrul dar Renania continua să fie ocupată. În acest sens la 9 februarie 1925 Guvernul german a propus garantarea situației create pe Rin ca o obligație combinată cu tratate de arbitraj. Franța a pus în discuție și recunoașterea granițelor Poloniei și Cehoslovaciei, aliatelor sale, dar Marea Britanie s-a pronunțat doar asupra vecinilor din vestul Germaniei.⁴

Atitudinea Angliei a întărit poziția cercurilor de la Berlin asupra refuzului de a garanta frontierele vecinilor răsăriteni într-o perioadă în care germanii erau expulzați în masă din Silezia poloneză.

Alți factori care au perturbat relațiile internaționale au fost Italia și Ungaria cu pretențiile lor revizioniste.

Ungaria deși nu întâmpinase nici un fel de opoziție din partea Micii Înțelegeri cu ocazia intrării ei în Societatea Națiunilor la 18 septembrie 1922 a continuat să provoace incidente pe graniță și să-și intensifice propaganda revizionistă cu toate că România își afirma dorința de a avea legături de bună vecinătate. Doar dificultățile economice tot mai grave au determinat Ungaria să se apropie de Cehoslovacia ca prin sprijinul ei să poată primi un împrumut printr-un protocol din 14 martie 1924 și care îi reamintea obligația de a executa dispozițiile tratatului de la Trianon⁵.

Italia la rândul său crease probleme serioase Iugoslaviei prin faptul că anexase la 25 ianuarie 1925 Fiume considerat oraș liber în tratatul semnat la Rapallo în 12 noiembrie 1920 de cele două țări. De atunci Italia a deschis o campanie având drept scop izolarea Iugoslaviei motiv pentru care va sprijini Ungaria și va nemulțumi țările Micii Înțelegeri⁶.

O teamă mare a inspirat Rusia sovietică, un pericol comun, care dădea mult de gândit diferitelor guverne prin activitatea subversivă a Internaționalei Comuniste. Rezultatele acțiunilor sale începuseră să se simtă prin revoluția declanșată la sfârșitul anului 1924 la Reval pentru sovietizarea Estoniei, prin aruncarea în aer a catedralei de la Sofia și un complot pentru producerea unei răscoale, cartierul general al activităților comuniste fiind în Bulgaria. De influențele nocive ale Internaționalei a III-a nu a fost scutită nici Marea Britanie, greva generală engleză fiind susținută tot de Moscova⁷. România avusese și ea experiențele sale cu Rusia Sovietică-conferința comună din martie 1924, de la Viena, eșuând, deoarece vecinul de la răsărit refuzase să recunoască unirea Basarabiei după care a trecut la intensificarea acțiunilor subversive în această provincie românească mergând până la organizarea răscoalei de la Tatar Bunar. Din această cauză România s-a opus din nou și la Conferința Micii Înțelegeri de la Praga din iulie 1924 recunoașterii "de jure" a guvernului sovietic.

Tratativele preliminare pentru acordurile de la Locarno purtate la începutul anului au creat numeroase temeri și reacții justificate în rândul țărilor

Micii Înțelegeri. În instrucțiunile pe care I.G. Duca le trimitea la 11 martie 1925 lui Diamandi și Nicolae Titulescu avertiza: "Pactul va spori nesiguranța Europei împărțind-o în două în țările cu granițele garantate și în cele lăsate în voia propriilor lor mijloace. O asemenea distincțiune - avertiza I.G. Duca - crează o adevărată ispită pentru puterile ca Rusia ce vor să amenințe pacea. Statul Ligei Națiunilor și Protocolul de la Geneva cu toate imperfecțiunile și lipsurile lor de sancțiuni - continuă ministrul de externe al României - ofereau totuși o garanție mai reală de pace decât pactul care se preocupă numai de pericolul german". Ca atare el recomanda "Vă rog deci să atrageți serios atenția guvernului pe lângă care sunteți acreditați asupra primejdiilor pentru pacea europeană a unor atari înțelegeri unilaterale și să fi arătați că dacă urmăresc într-adevăr consolidarea situației create de război trebuie să caute neapărat mijlocul de a da o garanție de securitate și celorlalte state"⁸.

Ministrul de externe al României era îngrijorat, ca și omologii săi din Mica Înțelegere, deoarece Franța participa la o acțiune prin care se lovea în fond de tratatul de la Versailles, iar guvernul englez nu era de acord cu propunerile franceze, ca tratatele de arbitraj ce aveau să se încheie cu Cehoslovacia și Polonia să formeze un tot indivizibil cu pactul rhenan și deci nu puteau fi asimilate pactului de garanție propriu-zis⁹.

Atitudinea Micii Înțelegeri față de viitoarele tratate de la Locarno a fost criticată în cercurile politice britanice chiar în zilele în care se desfășurau lucrările Conferinței de la București. Astfel, Austin Chamberlein declara presei londoneze că: "Organizația Micii Înțelegeri a fost o mișcare de încercuire a Germaniei", iar "soliditatea sa, e un element de la care nu se poate aștepta mult"¹⁰. Aceste declarații apăreau de fapt cu totul surprinzătoare din moment ce Winston Churchill avea să recunoască în memoriile sale că "pactele de la Locarno nu priveau decât pacea în Europa occidentală", iar Germania "refuza să abandoneze orice revendicare privind frontierele răsăritene"¹¹.

Conferința Micii Înțelegeri ținută la București a avut în programul lucrărilor următoarele puncte¹²:

- Schimb de vederi asupra situației politice generale;
- Raporturile statelor Micii Înțelegeri cu Ungaria;
- Raporturile statelor Micii Înțelegeri cu celelalte țări vecine;
- Chestiuni speciale privind România-Cehoslovacia, România-Iugoslavia, Iugoslavia-Cehoslovacia.

Prima ședință s-a desfășurat pe 9 mai, dimineața, la Ministerul de Externe, fiind urmată de un dejun la restaurantul "Athenée Palace", iar a doua după amiază cu un dineu la Palatul Cotroceni¹³.

Pe 10 mai Eduard Beneș, ministrul de externe al Cehoslovaciei cu soția și Momtchilo Niņici, omologul iugoslav, cu soția au asistat la defilarea trupelor cu prilejul zilei naționale a României. Dejunul a fost servit la Legația Iugoslaviei. A treia ședință a fost urmată de un dineu și o recepție la Ministerul de externe¹⁴.

Concluziile lucrărilor Conferinței de la București au fost publicate în trei comunicate după cum urmează¹⁵:

Comunicat oficial nr. 1:

În ședința de dimineață și în cea de după amiază domnii Benes Minchitch, Brătianu și Duca au examinat îndelung situația politică generală. Au trecut în revistă toate problemele internaționale la ordinea zilei și au fost întrutotul de acord asupra menținerii solidarității statelor Micii Antante, cu atât mai strânsă cu cât situația internațională nu este complet stabilită.

Mica Antantă a fost creată în scopul menținerii și garantării păcii pe baza tratatelor existente. Deci ele nu-și pot exercita acțiunea decât în sensul întăririi statutului teritorial actual al Europei. Cehoslovacia, Iugoslavia, România sunt ferm hotărâte să-și urmărească printr-o colaborare strânsă țelul alianței lor care în contextul evenimentelor din ultimii ani, care se dovedește din zi în zi mai drept și mai necesar.

În același sens s-a început examinarea problemelor speciale care privesc situația actuală a Statelor Micii Alianțe. Discuțiile asupra raporturilor cu Austria, Ungaria și Bulgaria vor continua în ședința de mâine.

Comunicat oficial nr. 2:

Domnii Benes, Minchitch și Duca au continuat în cursul dimineții și după-amiezii discuțiile referitoare la raporturile Micii Alianțe cu statele vecine. Domnul Benes i-a pus pe domnii Minchitch și Duca la curent cu rezultatele negocierilor sale cu Polonia. Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și România sunt satisfăcute în mod special de aceste rezultate, căci le consideră ca un pact important spre stabilirea păcii. Totodată domnul Minchitch i-a pus la curent pe domnii Benes și Duca cu negocierile ce se desfășoară în acest moment, în același scop cu Grecia.

Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și România interesată în aceeași măsură ca pacea să nu fie tulburată în jurul lor, constată cu satisfacție că uneltirile bolșevice nu au reușit să împiedice triumful definitiv al ordinii în Bulgaria.

Totodată ele nu puteau să admită creșterea eforturilor, dacă acestea nu corespundeau unei necesități veritabile, pentru că s-ar crea în Delta Dunării o stare de lucruri contrară bazelor fundamentale ale literei tratatelor.

Raporturile cu Ungaria au fost obiectivul unei discuții detaliate în urma cărora s-a putut constata că nici modul în care s-au urmărit realizarea operei de asanare financiară, nici aplicarea anumitor clauze tratatului de pace, mai ales cel referitor la dezarmare, nu a fost de natură să introducă în raporturile Ungariei cu statele vecine, încrederea necesară pentru consolidarea păcii în Europa Centrală.

Raporturile de încredere vor fi serios amenințate de declarațiile referitoare la schimbarea statutului juridic prezent stabilit prin tratatele de pace prezente.

Statele Micii Alianțe vor fi obligate să i-a act și să acționeze în consecință.

În fine problema austriacă a fost discutată în detaliu s-a hotărât că se va continua politica de însănătoșire financiară începută în Societatea Națiunilor. Puterile Micii Alianțe sunt de acord în ceea ce privește Austria, că înainte de toate este absolut necesar să se mențină toate clauzele tratatului de pace în mod integral.

Înainte de încheierea Conferinței s-a procedat la examinarea situației europene, așa cum se prezintă ea după ultimele evenimente, referitor la protocolul de la Geneva și noile propuneri referitoare la un pact de garanție. Statele Micii Antantei s-au decis să urmărească aceste negocieri cu atenție, să ajungă la înțelegerea comună și să acționeze în comun.

Comunicat oficial nr. 3

Domnii Benes, Minchitch și Duca au examinat în cursul zilei de astăzi diferite chestiuni speciale care interesează statele lor și au luat hotărâri referitoare la diferite măsuri ce trebuiesc luate în ceea ce le privește.

Pe 11 mai miniștrii de externe ai Micii Înțelegeri împreună cu secretarii lor și miniștrii lor și miniștrii Cehoslovaciei și Iugoslaviei la București au făcut o vizită la Curtea de Argeș și Florica. În trenul special care a plecat din Gara de Nord se găsea și Ion I.C. Brătianu, președintele consiliului de Miniștri și ministrul casei regale. Ion I.C. Brătianu și soția au coborât din tren plecând cu automobilul la Florica, în așteptarea oaspeților.¹⁶

La Curtea de Argeș înalții oaspeți după ce au fost întâmpinați de reprezentanții autorităților au vizitat Mănăstirea, palatul și orașul, pornind apoi spre Florica. Aici în jurul orelor 12 au servit masa, după care au vizitat fermele.¹⁷

Vizitele făcute la Curtea de Argeș și Florica nu au fost stabilite pe agenda Conferinței la întâmpinare ca simple puncte pe un itinerar oarecare.

Ioan I. C. Brătianu i-a adus cu justificată mândrie pe înalții oaspeți la Curtea de Argeș lângă simbolurile noastre sacre, mărturiile ale începuturilor puse de basarabii întemeietori de țară și ale dăinuirii noastre de veacuri.

Aceleași sentimente de mândrie l-au încercat pe I.I.C. Brătianu când a ales și popasul de la Florica, deoarece conacul său îl reprezenta foarte sugestiv pe ctitorul României Mari aflat spre sfârșitul uneia dintre cele mai rodnice guvernări.

Pentru "Florica" Ioan I.C. Brătianu, după cum scria sora sa Sabina Cantacuzino avea o iubire moștenită și care "a mers crescând până la sfârșitul vieții lui și devenise pasiune: tot ce avea băga la Florica în clădiri, grădini, grajduri, vite de tot felul, păsări, drumuri pe deal și în pădure, nu mai vorbesc de confortul și înfrumusețările interioare ale casei"¹⁸.

Fermele vizitate căpătaseră un renume binemeritat încă de pe vremea lui Ioan Brătianu, bătrânul, ele întrecând prin calitatea produselor lor chiar pe acelea obținute pe Domeniile Coroanei după cum recunoștea regele Carol I într-un popas la Florica.

Vizita efectuată la "Florica" pe lângă consemnarea ei în presă a fost reținută și de memoria peliculei în câteva secvențe cinematografice care se mai păstrează și azi.

Prin revenirea oaspeților la București și plecarea lor a doua zi spre țările pe care le reprezentaseră Conferința de la București a luat sfârșit. Ea lasă în urmă convingerea că între cele trei țări se va menține solidaritatea permanentă ca un factor de pace și de ordine în sud-estul Europei¹⁹.

Conferința Micii Înțelegeri de la București deși criticase "împărțirea Europei în țări cu hotare garantate și în țări cu hotare negarantate" nu a putut impune măsuri împotriva acordurilor de la Locama. Odată cu ele a încetat etapa aplicării riguroase a tratatelor de la Versailles crescând pericolul revizionist²⁰. Ungaria începuse deja din mai 1925 să-și coreleze declarațiile revizioniste cu cele ale Germaniei și să-și propună "spargerea" Micii Înțelegeri²¹, care însă va cunoaște un proces de consolidare prin Pactul de organizare de la 16 februarie 1933.

NOTE

1. Conferința Micii Antante. Declarațiile făcute de domnul ministru I.G. Duca presei în "Viitorul", an XVIII, nr. 5152, 9 mai 1925.
2. Radu Meitani, Istoria politică a raporturilor dintre state de la 1856-1930, București, 1943.
3. Muzeul Național de Istorie a României, Însemnările lui Nicolae Raicoveanu, Rolul ce a jucat în 1924 Nicolae Titulescu în politica de apropiere dintre Anglia și Franța, Nr. inv. 161636.
4. Radu Meitani, op. cit. p. 326.
5. Ibidem, p. 310.
6. Ibidem.
7. Ibidem, p. 329.
8. Arhiva Ministerului de Externe, fond Mica Înțelegere, dosar 5.
9. Eliza Campus, "Mica Înțelegere", București, p. 73.
10. Ibidem.
11. Ibidem, p. 69.
12. "Conferința Micii Înțelegeri. Programul lucrărilor la București", "Viitorul" an XVIII, nr. 5150 din 7 mai 1925, p. 5.
13. "Viitorul", an XVIII, nr. 5153 din 10 mai 1925.
14. "Viitorul", an XVIII, nr. 5154 din 12 mai 1925.
15. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond Mica Înțelegere, dosar 5, A șasea conferință a Micii Înțelegeri, București, 9-10 mai 1925.
16. "Viitorul", an XVIII, nr. 5155 din 13 mai 1925, p. 2.
17. Ibidem.
18. Sabina Cantacuzino, Din viața familiei Brătianu, Universul 1937.
19. A.M.A.E., fond cit., dosar 6, Telegrama lui I.G. Duca din 13 mai 1925 către toate legațiile.